

"תמים תהיה עם ה' אלהיך". [דברים יח, יג]

פרשת שופטים (שיחה 1) – נכתב ע"י הרב משה צוריאלי, מתוך ספרו "אוצרות התורה".
הבהרה. בהסכמת הרב, השיחה נערכה ע"י תלמידו, אך טרם הגיחה]

בדורנו ובתקופה האחרונה, התרבו מקרים ש :

- חתן וכלה פנו לרבנים ל"התאמת השמות", כלומר לבדוק ע"פ גימטריא של שמותיהם כדי לדעת מראש אם זוגם יעלה יפה או לא.
- ובמדה קטנה יותר, יש הפונים למגידי עתידות שיגידו להם ע"פ שרטוטים שבכף היד, או לפי עלי-ת-ה ותנועת שלהבת הנר.
- בעתונות הכללית יש טור של "הורוסקופ" המודיע לאדם מה עתידו ע"פ איזה חודש נולד בו, או איזה מנין היום שבחודש, איזה אופי מיועד לו ואיזה מקרים יארעו לו. ישנם דתיים הנכשלים לתת אימון "במומחיותם" של החילונים הללו.
- ועוד, חלק די ניכר מהציבור מבסס את חייו ע"פ הגדת חלומות, או בשמועות בעל-פה מפי איזה "אדם גדול" או חלומות של אותו האדם עצמו החוקר על עתידו.
- בימים אלו ממש נתחדש "ענין" לדעת "מה יהיה" ע"י ששואלים איזו שאלה ואח"כ פותחים ספר חידושי-תורה של איזה אדם גדול, ומפענחים את העתיד ע"פ המלה הראשונה המזדמנת לעין.
- ויש כאלה המכריעים עניניהם ע"פ המיוחס להיות "גורל הגר"א" (אע"פ שלא ידוע לנו מפי שום ספר מוסמך מה הנאמנות שגורל כזה יצא מתחת ידי הגר"א) בו פותחים ספר תנ"ך לפי ההזדמן, ומשם מדפדפים לפרשה שביעית, ולפרק שביעי, ולפסוק שביעי, ולתיבה שביעית וכו'.

חייבים אנו להודיע שבשו"ע (ו"י"ד קע"ט/א) נפסק – "אין שואלין בחוזים בכוכבים ולא בגורלות".
הגר"א שם מציין שהתוספות (שבת קנו:) הביאו מקור לזה מהספרי. ובשו"ת "חיים שאל" של חיד"א (ח"ב סי' לח אות מ"א) הביא שכן פסק גם הרמב"ם בתשובותיו. ואע"פ שהרב חיד"א מביא חילוקים כדי ליישב מדוע כמה רבנים בדורו כן עסקו בגורלות, אבל נלע"ד שהחילוקים דחוקים מאד, בבחינת "עיקר חסר מן הספר". ובספק דאורייתא כמו שאלתנו, עדיף לא לענות כלל מאשר לתת תשובה מפוקפקת.
ויש עוד "מנהגים" של חקירה בעתידות אבל די בדוגמות שהבאנו.

היות שלכאורה הפונים לדברים הנ"ל עוברים על "תמים תהיה עם ה' אלהיך" (דברים יח, יג) כדאי לנו לברר את הענין.

א. הנה פסוק הנ"ל ("תמים תהיה") בא אחרי רשימה של 8 מיני כישוף (רובם למען לחקור עתידות) "קוסם קסמים, מעונן, ומנחש, ומכשף, וחובר חבר, ושואל אוב, וידעוני, ודורש אל המתים". הגמרא קובעת בהחלטיות "מניין שאין שואלין בַּכְלָיִים (=מפרש רש"י: חוזים בכוכבים) שנאמר 'תמים תהיה עם ה' אלהיך'" (פסחים ק"ג:).

ב. וגם רש"י על התורה בפסוקנו: "התהלך עמו בתמימות ותצפה לו, ולא תחקור אחרי עתידות, אלא כל מה שיביא עליך קבל בתמימות, ואז תהיה לו ולחלקו" עכ"ל.

ג. וכן משמע מפשוט דברי הרמב"ם, שהסביר כיצד כל הכתות הנ"ל היו מגידי עתידות – "כיצד הוא הַנְחֵשׁ (=ניחוש) כגון אלו שאומרים 'הואיל ונפלה פתי מפי או נפל מקלי מידי, איני הולך למקום פלוני היום שאם אלך אין חפציי נעשים' (הלי עכו"ם יא/ד)...
איזהו קוסם... שיאמר דברים שעתידים להיות... או שאומר שראוי לעשות כן, והזהרו מכך (יא/ו)...
איזהו מעונן, אלו נותנים עתים שאומרים באצטגנינות 'יום פלוני טוב, יום פלוני רע, יום פלוני ראוי לעשות בו מלאכה פלונית' (יא/ח)..."

וכן **האוחז את העינים** (=הפנוט: או להטוטים ע"י מהירות ידים: עיין "חכמת אדם", פט/ו) ומדמה בפני הרואים שעושה מעשה תמהון, והוא לא עשה (יא/ט)...

ודברים אלו כולן דברי שקר וכזב הן, והם שהטעו בהם עכו"ם הקדמונים לגויי הארצות כדי שינהגו אחריהם. ואין ראוי לישראל שהם חכמים מחוכמים להקְשֵׁף בהבלים אלו, ולא להעלות על לב שיש תועלת בהן... כל המאמין בדברים האלו וכיו"ב ומחשב בלבו שהן אמת ודבר חכמה, אבל התורה אסרתן, **אינו אלא מן הסכלים ומחסרי הדעת** ובכלל הנשים והקטנים שאין דעתן שלמה. אבל בעלי החכמה ותמימי הדעת ידעו בראיות ברורות שכל אלה הדברים שאסרה תורה אינם דברי חכמה אלא תוהו והבל שנמשכו בהן חסרי הדעת ונטשו כל דרכי האמת בגללן. ומפני זה אמרה תורה כשהזירה על כל אלו ההבלים יתמים תהיה עם ה' אלהיך" (יא/טז).

הדברים ברורים שהרמב"ם סבור שכל הכתות הללו ודומיהן מְרַמְּים את האנשים כאילו הם יודעים מראש מה שעתיד להיות. הבעיות האמוניות המתעוררות מכך הן כמה:

- א. **ראשית**, אם הכל צפוי מראש אם האדם יצליח או ייכשל, וכן אם יהיה אדם טוב או רע, מאיזה טעם יש לו לאדם לעסוק בתורה ובמצוות? והרי הכל נחרץ כבר בגורל! מי שנגזר עליו לסבול יסבול, ומי שנגזר עליו אושר יהיה מאושר. בלי שום קשר לטיב מעשיו אם טובים הם או רעים!
- ב. **שנית**, ועוד רעה גדולה, כי יוצאת מה"אמונות" הללו מסקנא שאין לאדם "בחירה חופשית" להחליט על מדותיו. אלא כמו שנולד (תחת מזל מסוים) כך בהכרח ימשיך להיות במדותיו. וכן לא יוכל להטות ולשנות מה שהמכשפים הודיעו שיארע לו.
- ג. רעה **שלישית** יוצאת מהדעות הכוזבות הללו, כאילו חוץ מהקב"ה הכל-יכול יש בכל זאת עוד איזה שהוא כח אחר בעולם הקובע מה יהיה. וזהו כמובן ממש עבודה זרה.
- ד. רעה נוספת שהיתה בתקופה הקדמונית, שהמפעילים של שיטות-חיים הללו היו כומרי הדתות ועי"ז השפיעו השפעה גדולה להאמין באלילים.

שתי בעיות יש לנו עם שיטת הרמב"ם בזה.

1. הרמב"ם **אינו** מונה "תמים תהיה" בין תרי"ג המצוות. ורק הרמב"ן מונה אותו (מ"ע ה) – [על כך נענה בסוף השיחה]
2. הרמב"ם עצמו מודה שישנו כח מסוים שבכל זאת יוכלו אנשים מסוימים להגיד עתידות.
[א] בסוף "אגרת תימן" (מהדורת הרב קאפח, דף נח) הרמב"ם כותב על אחד שהיה מפורסם בחסידות ומדות וחכמה שבעיר פאס, "שהיה מבטיח בדברים העתידים ומתאמת הכל. ואומר 'נודע לי אמש (בחלום) שיהיה כך וכך, ויהיה כמו שאמר בדיוק' עכ"ל.
[ב] והרמב"ם ב"ספר המצוות" (ל"ת ל"א) מאשר שיש כח סגולי כזה ונמצא גם אצל הגוים.
[ג] וכן במורה נבוכים כותב: "בעלי החלומות הצודקים וכן עושי הנפלאות... על אף שאינם חכמים" (ח"ב פ"לו) "וכן תמצא בני אדם מי שהשערות ותפישותו חזק מאד וקולע, עד שאפשר שאינו מדמה בדבר שיהיה אא"כ יהיה כפי שדמה או יהיה מקצתו... ובכח זה מפתיעים מקצת בני אדם בהגדת עתידות מפליאות" (שם, ח"ב פ"לח)
- [ד] וכן כתב בהקדמתו למשניות ברכות: "הנה כל הקוסמים והוברי שמים ובעלי הכוחות הנפשיות יכולין לטעון טענת נבואה, שאנו רואים אותם עין-בעין כל היום מגידים מה שעתיד להיות" עכ"ל.
וכן כתב **רמב"ן** (על דברים יג, ב) "כי בנפשות בקצת האנשים כח נבואי ידעו בו עתידות, לא ידע האיש מאין יבא בו, אבל יתבודד ותבוא בו רוח לאמר: ככה יהיה לו לעתיד לבא בדבר פלוני... אך הדבר נתאמת לעיני רואים".

וכן התופעה קבלה אישור מהגר"ח ולוז'ין בשם הגר"א (בסוף הקדמתו ל"ספרא דצניעותא", וכן בסוף "כתר ראשי", ס"ק ו-ח).
ועי' הערה נפלאה של הגר"א נגד שכלתנותו של הרמב"ם בענין זה, בהגהת הגר"א לשו"ע יו"ד קעט, יג, שם הביא כמה הוכחות מדברי חז"ל.

תשובות

בתשובה לתמיהה זו [שאלה 2] כיצד מצליחים בעלי הגדת עתידות (וזהו לכאורה בניגוד לרצון ה') יש לענות על פי פסוק מפורש. "כי יקום בקרבך נביא או חולם חלום ונתן אליך אות או מופת ובה האות והמופת אשר דבר אליך (=והוא מפתח לעשות איזו עבירה נגד מה שכתוב בתורה)... לא תשמע אל דברי הנביא ההוא או אל חולם החלום ההוא (=ואם תשאל, אבל הרי כל האותות שניבא מראש נתקיימו כמו שאמר?) כי מנסה ה' אלהיכם אתכם, לדעת הישכם אוהבים את ה' אלהיכם בכל לבבכם ובכל נפשכם". (דברים יג, ב-ד).

כלומר, הקב"ה במיוחד נותן גיבוי ויכולת לדברי הרמאים והמכזבים ההם, כדי להעמיד אותנו בנסיון אם איתנים אנו במה שאזנינו שמעו ועינינו ראו בהר סיני. (ולכן הרמב"ם חילק מה בין נסי' הר סיני לנסי' שבדורות אחרים, הלי' יסודי התורה ח/א). וכך כתב מהר"י עמדין –

"אל יפול לב אדם עליו, בראותו דברים זרים לטבע, נפלאות ודוגמת נסים הנעשים לפעמים ע"י מסיתים ומדיחים ואפיקורסים, כמ"ש כי יקום בקרבך וכו' (הפסוק הני"ל) ואינך צריך לחקור ולחפש איך נעשו אותם הדברים המבהילים אם בכישוף ובלאט או בתחבולות אחיזת עינים. אלא אפילו אם ברור לך הדבר שנעשה בדמות נס, נקי מכל חשד וערמה, מכל מקום אל יפוג לבך ולא יסוג אחור... לבטל אות אחת מהתורה. כי מנסה ה' אלהיכם אתכם, לפיכך ודאי מסייעין לפעמים מן השמים להצליח מעשה שטן, לנסות בו לב הישרים והתמימים, לידע ולהודיע צדקתם ותמימותם בעולם. ולא זו בלבד בע"ז ונביא שקר אלא אפילו בנסי' גמורים הנעשים ע"י חכם וחסיד מחכמי התורה הקדושים העוסקים בבנינו של עולם, וכל מעשיהם לקיום וחיזוק הדת, לא השגחו רז"ל לבטל בשביל כך דבר קל מהסכמת הרבים (עיין ב"מ נט: מעשה ר"א בן הורקנוס)... התחזק ואל תרף, לבך אל ירך מבעל הנס או 'בעל השם' או בעל החלום". (י"מגדל עוז", עלית היראה, גנז כ"ג).

בסיכום ביניים נראה לומר, שאפילו אם "דורש אל המתים" (או עורך "סייאנס") באמת מדבֵר עם המת ושומע ממנו פרטים מאחורי הפרגוד ברקיע, בכל זאת יש איסור גדול לפנות ולהתעניין אצלו. השיעבוד שיש לנו לה' ולשליטתו המוחלטת קובע עבורנו שיש כאן בסך הכל "נסיון" מן נסיונות החיים, לבדוק אם נאמנים אנו לַדְבָר ה' או לא. ולכן גם אם לפעמים מתאמתים דברי מגידי העתידות, זה הפונה אליהם הרויח דבר של מה-בכך, והפסיד המון רב בקיום מצוות ה'. והוא הדין לכל נוהג אחרי עולם הנסתר, או עולם הכוכבים והמזלות, או כל שיטותיהם של מגידי עתידות.

מעלה של "תמים תהיה".

בסגנון דיבור של זמננו, "תמימות" הוא כינוי לאדם בלתי חכם, אדם שאיננו פקח. ודאי כי יש כאן שיבוש-לשוני, כי הרי גם יעקב אבינו נקרא "תם" (בראשית כה, כז) ורש"י כתב שם: "אינו בקי בכל אלה, קָלְבוּ כן פיו. מי שאינו חריף לְרַמּוֹת קרוי 'תם'". עכ"ל.

אין ספק שהתורה מתארת את יעקב בלשון של מעלה ושלמות. כיצד? אלא שיש שלוש דרגות בחכמה. (1) מי שמחוסר חכמה. (2) מי שיש לו יתרון ועודף חכמה. (3) ויש מי שעומד על האיזון הנכון, והוא הנקרא "תם" מלשון "תמימות ושלמות". והרי גם הקרבן שמקריבים למזבח צריך להיות "תמים".

מי שהוא טפש ומחוסר כח-אבחנה איננו "תמים" והוא דומה לקרבן בעל ג' רגלים.
מי שמוסיף על מה שהתורה מלמדת (עיי' "ניתבות עולם" למהר"ל, שער העושר פ"א) עליו נאמר "כל המוסיף גורע"
ודומה לקרבן בעל חמש רגלים. מובא כי היה לאמנון רַע והיה אדם רַע ושמו יונדב "איש חכם מאד" (שמו"ב
יג, א). הביטוי המיוחד הזה "חכם מאד" מופיע רק פעם אחת בתנ"ך ורק בהקשר של הרשע הזה. לומר לך
כי מרוב פקחות הוא הגיע לרשעות כזו שיעץ לרע.

ולכן, כותב מהר"ל: "בשביל שהיה יעקב איש 'תם', הפך מן (אותיות) 'מת', כי מי שיש בו מדת התמימות
אינו מתחכם בתחבולה כלל, ולפיכך בעל המידה הזאת אינו סר מן ה' יתברך. כי כל מי שהוא מתחכם
ויוצא בחכמתו חוץ לתמימות, וזה בודאי הסָרָה מן ה' יתברך. ולפיכך אצל אדם הראשון קודם שחטא
והיה עם הש"י לא היה בו תחבולות חכמה יתרה. והנחש שהיה ערום (=ערמומי) היה מרוחק מן הש"י,
והסית את האדם 'והייתם כאלהים יודעי טוב ורע' ודבר זה ידיעה יתרה חוץ מעצמו של האדם... כי
הידיעה אל הרע אין צריך אל האדם (=אין האדם צריך) והוא שהיה גורם המיתה לאדם". עכ"ל.
(והאריך בזה בפירושו לאבות, דף ר"ו, כיצד אין לו לאדם לחקור בבעיית הרע שיש בעולם, כי זה מחוץ לתחום הבנתו
ואנושיותו. מהחקירה הזו נתקלקל אדם הראשון, וכן כל ההולך בעקבותיו בחקירה הזאת).

עוד אמר מהר"ל [ניתוב העושר פ"ב] – "כמו שהחסרון מאבד מי שיש לו חסרון, כך התוספת מאבד אותו,
שהרי אמרו חז"ל 'כל יתר – פנטול דמי'". (חולין נח). עכ"ל.
ולכן כל המתעניין וחוקר "ידיעת העתידות" הללו, הוא מתרחק מהקב"ה. "וכל המתמים עצמו, הקב"ה
מתמים עמו" (נדרים לב). מבאר מהר"ל: "כדכתיב 'תמים תהיה עם ה' אלהיך' כל זה מפני שאין לתמים רק
(=אלא) מה שנתן הש"י אליו, ואינו מתחכם מדעתו. ואדם כזה אינו ברשות עצמו, רק הוא עם הש"י...
אבל הערמה והתחבולה הוא לאדם מצד עצמו, ובשביל כך אינו עם ה' יתברך". (ניתוב התמימות, פ"ב)

בספר "חובות הלבבות" (סוף שער הבטחון) מלמדנו שיש לקבל בסבילות כל מה שהקב"ה גזר עלינו. זה לשונו:
"יקבל ברצון מה שגזר ה' לו ועליו, בלבו ולשונו ונגלהו ומצפוננו, וישמח בכל מה שיעשה לו ה' ממוות
וחיים ועוני ועושר ובריאות ומחלה. ולא יתאוה לזולת מה שבחר לו ה', ולא ירצה אלא מה שרצה לו ה'.
ויתמסר אל ה' ויטיל גופו ונפשו למשפטו. ולא יעדיף מצב על מצבו, ולא יחפוץ להיות שלא כפי שהוא
בעיני העולם. וכפי שאמר אחד הבוטחים 'מעולם לא השכמתי במצב (מסוים) והתאויתי זולתו' עכ"ל.
כמובן, יש על האדם חובת ההשתדלות הטבעית. אלא מדובר כאן על הדואג על מה שהוא מעל ומעבר
לכך, אחרי שהאדם השתדל ככל המוטל עליו, יש לו לקבל בשמחה מה שה' החליט עבורו.

ואלו הדברים הנפלאים שאמר המלאך-המגיד לרבנו "בית יוסף":
"ובכן לא תדאג משום דבר בעולם, כי אם הדברים הנוגעים לעבודתו ית'. אבל כל דברי העולם הזה, יהיה
שוה בעיניך הדבר והפכו. כי זה סוד החכם ששאל לְרוצה לייחד (את ה', מדת החסד ומדת הדין) – "הַהִשְׁתַּוְּיָת?" כי
האמת היא, מי שאינו שווה בעיניו טובות העולם ורעותיו, אינו מייחד גמור". ("מגיד מישרים", תחילת פרשת בשלח).
הערה: המגיד אמר ענין "לייחד" כי ע"פ ברכות (ס) "בה' אהלל דבר, באלהים אהלל דבר" כלומר יש כאן
כוונה ע"פ סוד להביע שגם מדת הדין היא כולה חסד, רק בדרך ארוכה ומפותלת, אבל ה' הוא אחד ויחיד
בכל ההופעות. לכן לעתיד לבוא נברך גם על הרעות "ברוך הטוב והמטיב". (פסחים נ).

מובן מאד שהחוקר לדעת מה הן העתידות שיגיעו אליו, איננו תמים ואיננו בכלל התיאורים הנשגבים
הללו של "חובות הלבבות" ו"מגיד מישרים".

ובזה אנו באים לענות על השאלה הראשונה ששאלנו, למה הרמב"ם אינו מונה המצוה של "תמים תהיה" בכלל תרי"ג המצוות (והרמב"ן השיג עליו ומנה אותו מ"ע ח'). ויש בזה לכל הפחות 3 תשובות.

א. דעת המלבי"ם על פסוקנו, הכותב "תמים תהיה עם ה' אלהיך" - כלומר, הדיבוק האלוהי והשגחתו הפרטית. ושם 'תמים' מציין שאין לבו חלוק, לא תפנה לבקש לדעת עתידות... ואף לא באופן המותר (כמו לשאול מפי נביא, אל תשאל) כי תסמוך על ה' כי הוא יכין העתידות עליך לטוב. אז חלקך עם ההשגחה הפרטית... ובזה יש לתרץ מה שתמה הרמב"ן על הרמב"ם שלא חישב אותה למ"ע, שהרמב"ם סמך על הספרי שהוא תנאי. אם "תמים תהיה", חלקך עם ה' אלהיך. אבל בגמרא בפסחים (ק"ג:) משמע שהוא ציווי. עכ"ל

ב. תשובה ב' כותב שם הפירוש הנקרא "מגילת אסתר" (על "ספר המצוות") כי הרמב"ם סבור ש"תמים תהיה" היא מצוה כוללת על כל הלאוין של מעונן ומנחש וכו' האמורים בפרשה ההיא. ולכן אין למנותה כמצוה נפרדת.

ג. תשובה ג': הרמב"ם אמר בכללים שבתחילת "ספר המצוות" (שרש רביעי) "שאין ראוי למנות ציוויים הכוללים כל התורה כולה". ובכן, היות ש"תמים תהיה" הוא יסוד באמונת השליטה הבלעדית של הקב"ה בכל היצורים, ו"אין מזל לישראל" (שבת קנו.) ושאין להתיימש מישועתו, ואין אפשרות להמלט מגזירתו, הרי יש כאן ענין בסיסי ביותר באמונה. ולכן, לא שייך לפורטה כמצוה בפני עצמה.

ישנו ספר "תמים תהיה" שנכתב ע"י הרב יעקב משה הלל (ראש ישיבת "אהבת שלום", ירושלים, תשמ"ז) ושם מביא בפרוטרוט (תחת הסכמתו של הגר"ח קניבסקי) ממי שמעיד על מעשה שהיה:

חתן אחד קבע תאריך נישואין שלו. אבל אחד מבני המשפחה בקש שיבדוק את שמות החתן וכלה "כנהוג". הלך אצל "מקובל" ירושלמי, והלה פסל את הזוג ואמר לבטל את החתונה. חשכו עיניו של הבחור. יעץ לו הרב הלל לשאול את הגר"ח קניבסקי (יסטייפלר). הלכו אליו עם דף כתוב המפרט כל מה שאירע. "מיד התחיל שואג כארי מרוב כעסו וצערו על עיוות האמת, והתבטא בלשונות קשים כלפי נותן העצה" ומביא שם עוד שאין לחוש כלל לבעלי חזיונות הללו, והרב ברך את בני הזוג שיתחתנו ולא יחושו מאומה. ע"כ והוא הדין לבל יחושו לכל בעלי "חוש ששי" הזה המודיעים ידיעות נסתרות.

הנוהגים ע"פ הרמב"ם השו"ע מהר"ל והגר"א וכל סייעתם, לא יחושו לכאלה.